

rešitev v slepem zavezništvu z najbližjimi sosedi (Italijo, Avstrijo, Nemčijo), ki nas utegnejo v naši ekonomski stiski preprosto pokupiti, češ da so bolj oddaljeni partnerji (Japonska, razvite azijske države, ZDA, Kanada itd.) mnogo bolj zanesljivi in v perspektivi politično nenevarni. To pa za naše mejaše ni mogoče reči brez določene skepse in previdnosti, kajti svet se morda le ni toliko spremenil, kot si včasih mislimo...

12. Čisto brez utopije ni lahko živeti, pa tudi priporočljivo ni, ne narodom ne posameznikom, pa vendar: ali gledamo dovolj trezno in vidimo dovolj jasno v svojo in svojega naroda prihodnost v preizkušnji, ki jo pravkar doživljamo?

13. Ali lahko slovenski pisatelj ta trenutek in v razmerah, v kakršnih živimo, kaj stori, da bi bila naša pot jasnejša? Pisatelj s svojim umetniškim delom in pisatelj kot občan, kot državljan Slovenije?

Glavni in odgovorni
urednik
Ciril Zlobec

Ljubljana, 21. 8. 1990

Anton
Ingolič

Stiska še obstaja

1. Človeška in ustvarjalna stiska slovenskega pisatelja med pisateljstvom in slovenstvom še obstaja. Ko si bo slovenski narod izbojeval popolno in vsestransko suverenost in bo postal eden aktivnih, znanih in priznanih narodov (s svojo državo) nove, združene Evrope, pa, upam, te stiske ne bo poznal, saj bo v prevodu vsako njegovo kvalitetno delo našlo ustrezno mesto v evropski literaturi; poleg

tega pa bo njegov jezik mnogo bolj znan, kakor je bil v preteklosti in kakor je, žal, še zmerom.

2. Menim, da je vnovično približevanje slovenskega pisatelja dejanskemu življenju in resničnim, bistvenim problemom slovenskega in obnem evropskega (sploh) človeka rešitev za slovenskega pisatelja. Ševeda pa ne mislim, da bi takšno pisanje, takšno povezanost s slovenstvom moral čutiti kot svojo dolžnost, morda celo kot žrtev, ne, ta zavest bi mu morala biti v krvi, z njo bi živel in ustvarjal, le tako bi s svojim pisanjem bogatil zakladnico duhovnih dobrin svojega naroda in tudi prispeval svoj delež k oblikovanju usode slovenstva.

3. Ne bi se mogel strinjati z ugotovitvijo nekaterih naših zgodovinarjev, da je slovenska povojna literatura preveč splošna, njene posamezne človeške usode pa premalo utemeljene v svojem času in prostoru. Prepričan sem, da najboljša slovenska literarna dela, tako dramska (posebno ta), prozna in pesniška, izražajo in umetniško močno prikazujejo ter izpovedujejo dogajanja v posameznih obdobjih povojnega časa, samo sprejemati jih je treba

z dovtetnostjo za vse lepo in hudo, kar je slovenski človek doživljal in doživel v teh časih. Sicer pa je ta čas, tako se mi zdi, še mnogo preblizu tako slovenskemu pisatelju kot tudi zgodovinarju, da bi ga prvi mogel dovolj individualno umetniško izraziti, drugi pa dovolj objektivno opisati in ovrednotiti.

4. Ker od vsega začetka svojega pisanja nisem bil odvisen zgolj od slovenskega bralstva (in slovenske kritike), saj je moj prvi roman že štiri leta po izidu izšel v češkem prevodu, odtlej pa je prevedenih 25 mojih knjižnih del v 14 tujih jezikih, (ki so izšla v nakladi milijon tristo trideset tisoč izvodih), originali (ki so izšli več kot v devetsto šestdeset tisoč izvodih) pa še zmerom najdejo dovolj slovenskega bralstva, mi je bil strah, da bi moje pisanje izgubilo bralstvo, doslej neznan. Kakšna bo v bodoče bralnost moje literature, pa ne vem (kakor tudi moji kritiki na srečo ne vedo).

5. Razmere v obdobju po drugi svetovni vojni so slovenskemu človeku omogočile, deloma ga celo prisilile, da se je ozrl po tujem, civilizacijsko razvitejšem svetu in se v njem tudi uveljavil, vendar na višji ravni, kakor se je to dogajalo od srede prejšnjega do konca druge svetovne vojne tega stoletja. V prvem valu, da tako zapišem, so v široki svet odhajali sprva zvečine kmečki ljudje, malo pozneje tudi delavci, v drugem, našem, pa so odhajali in še odhajajo oziroma so bili (in so) prisiljeni oditi zvečine izobraženci in za zahtevnejša fizična dela usposobljeni Slovenci, ki so se pa prej živeli v tuje okolje, se prej naučili tujega jezika in si našli tudi svoji višji izobrazbi ustrezno delo oziroma službo. Vendar tudi ti Slovenci niso pozabili svojega materinega jezika, na splošno so celo bolj navezani nanj kot tako imenovani ekonomski izseljenci druge in tretje generacije, čeprav so se prvi naši izseljenci trudili, in še kako trudili, da ne bi utonili v tujem okolju in jeziku. Vse to, žal, odkrivamo šele v najnovejšem času. Kakršnakoli bo v prihodnosti veljava našega jezika (in naroda) v tujini, mislim, da bo še nadalje glavna vrednota slovenskega človeka, torej tudi pisatelja, slovenski jezik z vsem svojim bogastvom besedja, načinom izražanja in svojo melodijo.

6. Kar je bilo slovenskih literarnih del do izbruha popularističnih srbskih mitingov prevedenih v srbski jezik, ni bilo – po mojem poznavanju in moji oceni – odvisno od politike. Vsekakor pa je v najnovejšem času in bo gotovo še nekaj časa. Kako bi sicer mogel tako izreden romanopisec, kakor je Dobrica Ćosić, soglašati s politiko takšnega politika, kakršen je Milošević, in kako bi mogla na enem njegovih mitingov, kakor sem videl na televiziji, takšna pesnica, kakršna je Desanka Maksimović, tako razgreto in zavzeto zreti vanj, kakor da vesoljnemu srbstvu prinaša biblijsko Razodetje? Vendar upam, da bo današnji prevladi politike nad vsem našim žitjem in bitjem prej ali slej sledila iztreznitev in z njo doba vnovičnega približevanja in pristnega sodelovanja med našimi literaturami in literati; šele tedaj pisatelja ne bomo ocenjevali več po tem, kateremu narodu in kateri politični stranki pripada, pač pa izključno po moči njegovega umetniškega dela.

7. DSP in Slovenski center PEN sta v najnovejšem času odigrala v političnem življenju in ozaveščanju slovenskega naroda pomembno, da ne

rečem odločilno vlogo, ki pa po mojem mnenju ni nujno prva in poglavitna naloga ter dolžnost. Ta je v literarno—kulturno—umetniški ustvarjalnosti njenih članov. Mislim, da je nastopil čas, da se spet vrnete k tej svoji osnovni dejavnosti (posebno DSP. Katero drugo društvo pa naj jo opravlja? Mar zveza slovenskih čevljarjev ali društvo slovenskih fotografskih amaterjev?

8. Bolj kot kdaj prej sem prepričan, da je za pisatelja prvo in poglavitno: Človek z vsemi svojimi problemi, stiskami, težavami pa redkimi radostmi in še redkejšimi srečami, takšna ali drugačna ideologija pa je zanj drugotna zadeva.

9. Prepričan sem, da je za nas Slovence edina možnost konfederacija, torej zveza s tistimi suverenimi državami, ki nas bodo spoštovale in tudi bodo vredne našega spoštovanja. Ker pa nobena država in meddržavna ureditev (tvorba), kakor nas uči zgodovina, ni popolna in zato tudi ne more biti trajna, jo bomo morali, ko jo bomo dosegli, neprestano dopolnjevati in izpopolnjevati, da bo čimbolj ustrezala naravi in potrebam našega naroda, pri tem pa ne bo v škodo narodom (oziroma državam), ki bodo zvezane z nami.

10. Značilno je, da so naše gospodarske in mednacionalne razmere nam tuji narodi mnogo bolje poznali kot mi sami, odtod tudi razočaranja, ki smo jih doživljali zadnja leta in jih znova in znova doživljamo. In značilno je tudi, da nas problemi krivde in nekrivde iz prvega povojnega časa mnogo bolj prizadevajo in celo ločujejo kot druge, velike narode. Kakor da nas naša številčna majhnost naravnost sili, da se še kar dalje moramo obmetavati z najbolj ostrimi in tudi krivičnimi očitki, in kakor da nam je preteklost pomembnejša od sedanjih in prihodnjih tegob, ki nas še čakajo. Mirneje in skladneje bomo šele zaživeli, ko se bomo rešili more, ki leži na nas in nas tlači že pol stoletja. Seveda se je s prehrupnim in strankarsko poudarjenim odpiranjem starih krivic in zločinov ne bomo rešili, kakor se je nismo mogli z zapovedanim zamolčevanjem in skrivanjem.

11. V močno pretiranem propagiranju »vstopa v Evropo« vidim slabo poznavanje zgodovinskih dejstev, kakor tudi veliko mero naivnosti. V Evropi nikdar ni tekel samo med in tudi zadnja leta ne teče. Res ima Evropa na splošno višji življenjski standard, kakor ga imamo Slovenci, toda ali smo pozabili, da je bil ta standard dosežen z neusmiljenim izkoriščanjem kmečkih in delavskih množic evropskih in zunajevropskih ljudstev, tudi Slovencev? In ali prav ta Evropa, kamor nekateri tako lahkoverno hitijo, še vedno ne krati maloštevilnim slovenskim manjšinam osnovne nacionalne pravice, čeprav so jim zajamčene z mednarodnimi pogodbami? Menim, da bomo Slovenci lahko stopili v visoko civilizirano Evropo šele, ko bomo za to dejanje dozoreli, in ko bo tudi Evropa zrela, da nas sprejme v svojo skupnost kot enakovrednega člana. Šele tedaj se bo lahko uresničila napoved prvega slovenskega pesnika, da naša dežela »prstan Evropini bo«.

12. Bojim se, da kljub tolikšnemu številu novih, strokovno podkovanih in politično razgledanih ljudi, ki so zadnji čas stopili v naše politično in

gospodarsko življenje, vendar ne vidimo »dovolj jasno v svojo in svojega naroda prihodnost«, kakor je zapisano v predzadnjem vprašanju ankete.

13. Kaj vse je slovenski pisatelj kot občan in državljan v pičlih zadnjih letih storil, da je naša pot v prihodnost jasnejša, smo že videli in na splošno sprejeli, kaj bo storil s svojim umetniškim delom, pa bomo šele brali, videli in doživeli. Prepričan sem torej, da s(m)o slovenski pisatelji še zmerom in bomo še lep čas potrebni slovenstvu.

Mozaik raznočasnih misli za današnje rabo

Igor
Torkar

Kot pisatelj sem že v študentskih letih s telesom in dušo spoznaval, da je vsakdanje življenje toplo in mrzlo, lačno in sito, neumno in pametno, deževno in sončno, a od zmeraj zahrbtno. Preživel sem tudi svobodo mladosti, ki je čista kot rosa. Ampak rosne svobode mladosti nisem srkal dolgo. Rosno svobodo mladosti zgubiš. Skaplja ti iz raztrganega žepa mladostnih hlač. Nekje na prašni cesti življenja ponikne, izgine. Kot čista voda poletne plohe v vročem pesku.

* * *

Izpovedni pisatelj mora nenehno dokazovati, da je v mikrokozmosu duša notranjost – zlasti človekova notranjost. Se pravi notranjost kot celota zavestnih in nezavestnih procesov, predstavljena kot življenjska sila ali nosilec življenja. Pisatelj seveda predvsem rentgenizira mislečo duhovno dušo.

* * *

V mladih letih sem o muhi, ki se – ujeta v pajčevino – zaganja, da bi se rešila – napisal verze: »Življenje brani mala si mušica, a pajku, da živi, krvi je treba.« Dolgo nisem videl ne mušic ne pajkov. Življenje, ki me je s hudobno vztrajnostjo metalo iz zaporov v taborišča in iz taborišč v zapore, je v meni ubilo sentimentalnega pravičniškega modrijana. Pajkov, kraguljev, dihurjev, volkov ne opravičujem. Čim več bi jih morali pobiti. Vsi moji čuti so se spremenili. Postali so drugačni. Moj pisateljski vid se je zbistril. Oči niso več zaprašene. Vidijo ostreje. Vidijo več. Tudi današnje brezposelne in barake revežev v Mestnem logu in sploh pozabljene ljudi. Moj otip je boljši. Ne občuti le žametne gladkosti breskvine kože, zaznava tudi hrapavost žuljastih rok, razpoke sestradanih ustnic. Moj okus je poznal samo sladkobo pomarančnega mesa. Zdaj okušam tudi grenkobo pomarančne lupine. Vonjal sem rože, trave, mah, čmrljeve lončke medu, zrelo sadje, žensko kožo. Zdaj na daljavo zavoham znoj zgaranega »delavskega